

آیت اربعین ۱

زیارت حسینی؛ از مفاهیم و ارکان، تا آثار دنیوی و اخروی
(کتابچه اول)

موسسه مطالعات راهبردی و فرهنگی اصحاب الحسین ع

ستاد معرفتی و علمی اربعینی

۱۴۰۱

برگرفته از کتاب آیت اربعین

سعید اصفهانیان

تقدیم به:

این پژوهش را بسان ران ملخی ناقابل، از کمتر از مور، به پیشگاه برتر از سلیمان علیه السلام تقدیم می‌کنم؛

- به او که حقیقت بهشت است تقدیم می‌کنم؛ به مادر امت، صدیقه طاهره، فاطمه زهرا علیها السلام! همو که با حضورش، فهم رایحه بهشت را در سرزمین دنیا میسر ساخت و بر مدار معرفتش، قرون اولی آباد گردید. همو که بهشت‌سازان امام را حجت بود و نقشه راه مطلع الفجر را نگهبان!

- و به او که چراغ عظیم هدایت است و سفینه نجات، تقدیم می‌کنم؛ به سالار شهیدان، امام احرار، حسین بن علی علیه السلام! به او که مربی بزرگ عالم است و مُصلِح امت، و نجات‌بندگان از جهالت و حیرتِ ضلالت، عَوْضی بر خون پاک قلب او است!

- و به او تقدیم می‌کنم، به منتظر همه خوبان از آدم علیه السلام تا خاتم صلوات الله علیه؛ به مهدی علیه السلام امت‌ها و جامع کلمات خدای متعال! به او که عزم رسولان، حکومت آرمانی‌اش را نشانه رفته بود و سید رسولان نیز، ماموریت نورانی خود و عترت را، غلبه بر ادیان و تحقق حکومت حق در سرزمین ظهور معرفی فرمود!

پروردگارا این ناقابل از ما بپذیر!

چکیده:

«زیارت اربعینیه» تعبیر شایع و مصطلحی است که امروزه در جامعه غیر ایرانی، نسبت به پیاده‌روی عبادی-سیاسی ایام اربعین از مسیرهای نجف، حله، بصره و... به سوی کربلای معلی صورت می‌پذیرد، اگرچه در نگاه اولیه و عمومی، این تعبیر برگرفته از گفتار امام صادق علیه السلام و امام عسکری علیه السلام نسبت به زیارت سیدالشهداء علیه السلام در ایام اربعین بوده و به‌عنوان نشانه‌ای از نشانه‌های پنج‌گانه مومنین شمرده شده است!

امروزه این زیارت، با گسترشی حیرت‌انگیز، با پیکره‌ای اجتماعی عجین شده و در قالب پیاده‌روی عظیم اربعین تجلی یافته است! مطالعه قرآنی-روایی پیرامون این «پدیده» وحدت بخش عظیم و «اثرات» آن -که در بیان رهبر معظم انقلاب اسلامی به‌عنوان «بزرگترین گردهمایی عالم» نامیده شده- در شرایطی که قدرت‌های جهانی، وجهه همت خویش را بر ایجاد اختلاف و نزاع بین امت مسلمان قرار داده اند، اقدامی بسیار ضروری می‌باشد.

براساس هندسه معرفتی قرآن و روایات، رکن «کشش‌های الهی»، رکنی اولین در مبانی زیارت تلقی می‌شود. بر این اساس، با آغاز جریان «نور» و «نفحه» از مبداء الهی، مسیر انسان برای «حرکت قلبی» و «حرکت جوارحی» به سوی مقصد هموار می‌گردد. و به میزان گستردگی نفحات و عمق تاثیر آن، افراد از «زیارت قلبی»، به «قرائت زیارت»، به «زیارت همراه حرکت»، به «زیارت مزار و پیکره»، و به «زیارت نور» سوق داده می‌شوند. ضمن آن‌که تاثیرات نور و نفحات، صرفاً «فردی» نبوده و گاهی نیز وجهه «اجتماعی» به خود می‌گیرد! تا در قالب آیه‌ای از آیات «إِنَّ فِي... اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ» بروزی وسیع به خود گرفته و تحولاتی شگرف و تربیت‌بخش را در پیکره اجتماعی پدید آورد. این مهم اینک برای اولین بار در خلال تاریخ، آثار مشترک و بی‌بدیل ۹ گانه‌ای را در فضای تربیت جمعی و زیارت حسینی سامان داده است.

ما در این پژوهش، با تفکیک «زیارت» از «زیارت حسینی»، «اربعین حسینی» و «زیارت الاربعین»، و با استفاده از «روایات»، «کلام اندیشمندان» و به ویژه «قرآن»، آثار فردی و اجتماعی این پدیده را همراه با مبانی آن مورد بررسی قرار خواهیم داد.

واژگان کلیدی:

زیارت، زیارت اربعین، آثار نور، نفحات قدسی، آیه الهی، تحول قلوب، زندگی قرآنی، تمدن الهی، لقاء الله.

فهرست مطالب

فهرست مطالب	أ
مقدمه	۱
الف) زیارت اربعینی؛ از شعار تا شعور، از محبت تا مودت	۲
ب) بیان مساله	۳
۱. «زیارت»؛ از مفهوم‌شناسی تا ارکان	۷
۱-۱. مفهوم‌شناسی «زیارت»، در لغت و اصطلاح	۷
۱-۱-۱. در لغت	۷
۱-۱-۲. در اصطلاح	۸
۱-۲. ارکان و ویژگی‌های زیارت در نگاه شایع و نگاه روایی	۱۰
۲. «زیارت حسینی (علیه السلام)» در روایات اسلامی	۱۳
۱-۲. مولفه‌های کمی و کیفی «زیارت سیدالشهدا (علیه السلام)»	۱۴
۲-۲. آثار «زیارت حسینی (علیه السلام)» در دنیا	۱۶
۱-۲-۲. شفای دردها	۱۶
۲-۲-۲. غفران و طهارت	۱۷
۳-۲-۲. فضیلت بی نظیر، ارتقاء تا جایگاه اعلیٰ علّیین	۱۸
۴-۲-۲. رفعت، ورود به حزب الله و حزب رسول	۱۹
۵-۲-۲. تحقق عمومی «لقاء الله» در دنیا	۱۹
۶-۲-۲. پیوند زائر با ملائک و سایر موجودات	۲۰
۷-۲-۲. زیستن حسینی در دنیا	۲۱
۳-۲. آثار اخروی «زیارت حسینی (علیه السلام)»	۲۳
۱-۳-۲. ورود به درجات عالی ایمان، دین و بهشت	۲۳
۲-۳-۲. از شادمانی حضرت زهرا (علیها السلام) تا ورود به بهشت	۲۴
۳-۳-۲. کسب نور قیامتی، همسایگی با عترت در آخرت	۲۵

۲-۴. تحلیل و جمع بندی «زیارت حسینی (علیه السلام)» در نگاه روایی ۲۶

مقدمه

– زیارت اربعینی؛ از شعار تا شعور، از محبت تا مودت
– بیان مساله

الف) زیارت اربعینی؛ از شعار تا شعور، از محبت تا مودت

با کنکاش در تاریخ در می‌یابیم که محبان، نظاره‌گران و مشایعت‌کنندگان ماجرای اباعبدالله علیه السلام بسیار بوده اما اهل مودت، کاروانیان و انصار حضرت پیوسته در قَلت زیسته‌اند. تاریخ پر است از کسانی که در نسبت‌های مختلف با حضرت بوده و ما نیز در یکی از همین نسبت‌ها زندگی خود را سپری خواهیم نمود. امروزه که سقوط جامعه بشری، بیش از همه تاریخ شکل گرفته است و انحطاط فرهنگی، جوامع مختلف را درنور دیده است، بیش از همیشه نیازمند نگاه به قلال و ارتفاعات حاصل از کربلا، عاشورا و اربعین هستیم. نگاه‌هایی که زایش‌های عظیم درون کاروان حسینی علیه السلام را مورد رصد و تحلیل قرار دهد و ساخت و سازهای انسانی و بشری امام علیه السلام را کاوش نماید.

تلاشی این‌چنین، کشف راهکارهای مقابله با هجمه دشمنان را نیز به ارمغان خواهد آورد؛ راهکارهایی که ما را از مرحله صرف «شعار» و «اشک»، به مرحله «شعور» و «زیستن» حسینی علیه السلام وارد نموده و این‌گونه مسیر «حب» اهل بیت علیهم السلام را به سوی «مودت» ایشان راهبری می‌نماید!

در این میان، «زیارت» که در کارکرد «حداقلی»، با ایجاد فضایی حسّی و عاطفی، پیوندهای مبتنی بر «محبت» را میان «امام» و «ماموم» تقویت می‌کند، به تدریج، فضای حس و «شور» را تبدیل به فضای «شعور» نموده و «ماموم» را در دایره «مودت» و «زیستن»ی مبتنی بر خواست امام یا همان

کارکرد «حداکثری» زیارت وارد می‌نماید. ما در این پژوهش با تمرکز بر این معنا می‌خواهیم متاثر از فضای قرآن، فضای روایات و تأمل در آثار واقع شده حسینی در این زمان، نگاهی عمیق و جدی به جریان «زیارت» و «زیارت حسینی (علیه السلام)» بیندازیم و گسترش این فضا را در قالب پیاده‌روی در «زیارت اربعینی» همراه با آثار آن - که شاخص تحولات فرهنگی منطقه‌ای و بین‌المللی است - رصد نماییم.

(ب) بیان مساله

«زیارت اربعینیه» تعبیر شایع و مصطلحی است که امروزه در جامعه غیر ایرانی، نسبت به پیاده‌روی عبادی - سیاسی ایام اربعین از مسیرهای نجف، حله، بصره و... به سوی کربلای معلی صورت می‌پذیرد، اگرچه در نگاه اولیه و عمومی، این تعبیر تعبیری برگرفته از گفتار امامان معصوم (علیهم السلام) به‌ویژه امام صادق (علیه السلام)^۱ و امام عسکری (علیه السلام)^۲ نسبت به زیارت سیدالشهداء (علیه السلام) در ایام اربعین بوده و به عنوان نشانه‌ای از نشانه‌های پنج‌گانه مومنین شمرده شده است!

۱ - محمدبن حسن طوسی (شیخ)، التهذیب، ج ۶، ص ۱۱۳؛ محمدبن حسن طوسی (شیخ)، مصباح المتهجد، ص ۷۸۸.

۲ - محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، المزار، ص ۵۳؛ محمد بن حسن طوسی (شیخ)، التهذیب، ج ۶، ص ۵۲.

امروزه این زیارت، با گسترشی حیرت‌انگیز، با پیکره‌ای اجتماعی عجین شده و در قالب پیاده‌روی عظیم اربعین تجلی یافته است! مطالعه «مبانی» قرآنی- روایی این «پدیده» وحدت بخش عظیم و «اثرات» آن - که در بیان رهبر معظم انقلاب اسلامی^۱ به عنوان «بزرگ‌ترین گردهمایی عالم» نامیده شده، در شرایطی که قدرت‌های جهانی، وجهه همت خویش را بر ایجاد اختلاف، نزاع بین امت مسلمان و تکه‌تکه کردن ممالک اسلامی، و به راه انداختن کشتارهای داخلی قرار داده‌اند، اقدامی بسیار ضروری می‌باشد. چرا که نگاه از زاویه قرآن و روایات، تحولات و آثار عظیمی که در جریان پیاده‌روی اربعین و در بطن جامعه توحیدی در حال وقوع است را، به شکل صحیح و بنیادین مورد توجه قرار خواهد داد. این تحولات و آثار اربعینی، متأثر از جریان جدید «نور و نفحه» توسط پروردگار متعال بوده و در قالب کلی و عینی محبت، زیارت، لقاء الله و... قابل تحلیل می‌باشد.

با تعمق در متون فوق درمی‌یابیم؛ به میزان گستردگی نفحات و عمق تاثیر آن، افراد از محبت و «زیارت قلبی»، به «قرائت زیارت»، «زیارت همراه حرکت»، «زیارت مزار و پیکره»، و «زیارت نور» و لقاء الله سوق داده می‌شوند. ضمن آنکه تاثیرات نور و نفحات، صرفاً «فردی» نبوده و گاهی نیز وجهه «اجتماعی» به خود می‌گیرد! تا در قالب آیه‌ای از آیات «إِنَّ فِي... اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ»^۲ بروزی وسیع به خود گرفته و تحولاتی شگرف و تربیت بخش را در پیکره اجتماع پدید آورد.

۱ - ۱۹/۱۰/۱۳۹۳. <http://farsi.khamenei.ir/>

۲ - آل عمران ۱۹۰؛ یونس ۶.

این جریان بی نظیر^۱، اینک برای اولین بار در خلال تاریخ، در خلال سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۶ هجری شمسی، سالیانه ظرفیتی قریب به ۳۰ میلیون انسان^۲ از ۸۰ کشور را در جاده‌های نجف کربلا(۸۸ کیلومتر فاصله)، بصره کربلا(۶۸۳ کیلومتر فاصله) و... دربرگرفته و آثار مشترک و بی بدیل ۹ گانه‌ای را در ۲ حوزه فردی و اجتماعی از پایین‌ترین تا عالی‌ترین درجات زیارت- در قالب پیاده‌روی عظیم اربعین تجلی داده است. این موضوع، محور «نظریه پردازی» در این پژوهش خواهد بود.^۳

۱- ر.ک دانشنامه آزاد ویکی پدیا ذیل مدخل «پیاده روی اربعین»: <https://fa.wikipedia.org/wiki>

۲- بر اساس آمار رسمی موجود، در سال ۸۹ شاهد حضور ۴۰ هزار زائر ایرانی، سال ۹۰ شاهد حضور ۸۰ هزار زائر(۱۰۰٪افزایش)، و در سال ۹۱ شاهد حضور ۴۸۰ هزار زائر(۶۰٪افزایش) بوده ایم. همچنین در سال ۹۲ آمار زائرین ایرانی اربعین به ۸۰۲ هزار زائر(۱۶۷٪افزایش)، سال ۹۳ به یک میلیون و ۲۰۰ هزار زائر(۱۵۰٪افزایش)، سال ۹۴ به یک میلیون و ۷۰۰ هزار زائر(۱۴۲٪افزایش)، سال ۹۵ به ۲ میلیون و ۲۰۰ هزار زائر(۱۳۰٪)، و سال ۹۶ به دو میلیون ۳۲۰ هزار نفر افزایش پیدا کرده است.

<http://www.farsnews.com/13950903000716>

ر.ک دانشنامه آزاد ویکی پدیا ذیل مدخل «پیاده روی اربعین»: آمار... نشان دهنده افزایش ۵۵ برابری زائران در مدت ۶ سال است که هر ساله افزایش بیش از ۱۳۰ درصدی یافته است و در سال ۹۶ بیش از ۳ میلیون زائر از ایران در این مراسم شرکت کرده اند. آمار مختلفی از همه شرکت کنندگان در گردهمایی اربعین ارائه شده است. شمار افراد وارد شده به کربلا در سال ۲۰۱۴ نزدیک به ۱۷ میلیون تن گزارش شده است. بر اساس منابع دیگر شمار راهپیمایان به سمت کربلا ۲۰ میلیون تن در این سال اعلام شده است. در سال ۱۳۹۶ (۲۰۱۷) وزیر راه عراق باقر الزبیدی اعلام کرد تعداد زائران امام حسین علیه السلام تا کنون از مرز ۲۶ میلیون نفر فراتر رفته است و پیش بینی می شود تعداد آنان تا فردا به ۲۷ میلیون نفر برسد.

۳- برخی از مهم‌ترین آثار فردی این زیارت عبارت است از: «تحول قلوب»، «حس نورانی»، «احیاء زندگی»، «تقویت رابطه با ولایت و امامت»- اعم از فضای درخواست از امام، به سوی امام، عرضه به امام- و دیگر تحولات فکری و صفاتی و به تبع، عبور از فضای حداقلی «شعار حسینی» و حرکت به سوی مولفه‌های «شعور حسینی» و تعمیق آن تا «زیستن حسینی».

برخی از مهم‌ترین آثار اجتماعی این زیارت نیز عبارت اند از: «تالیف قلوب»، «اخوت»، «رحمت»، «تعاون»، تحقق «امت داعی» به خیر، آمر به معروف و ناهی از منکر و به تبع، حرکت از «حاجت‌خواهی فردی» به سوی «حاجت‌خواهی جمعی»، در راستای «منافع کلان جامعه ایمانی». همچنین همراهی با «برنامه جمعی خداوند» در راستای شکل‌گیری «ایام الله» و «امت واحده» توحیدی تا بدین صورت، «موانع» پیش رو برطرف شود و مقدمات تشکیل «تمدن الهی» واقع گردد، ان شاء الله.

۱. «زیارت»؛ از مفهوم‌شناسی تا ارکان

۱-۱. مفهوم‌شناسی «زیارت»، در لغت و اصطلاح

در حوزه «رفتاری» در قبال معصوم علیه السلام تعابیری مختلفی در متون روایی مطرح شده است. یکی از تعابیر بسیار پررنگ و جدی، در رفتار مطلوب نسبت به اهل بیت علیهم السلام از جمله امام حسین علیه السلام تعبیر «زیارت» می‌باشد. زیارتی که در حیات و ممات معنا می‌پذیرد:

امام صادق علیه السلام: «هر کس ما را پس از مرگمان زیارت کند، گویا در حال حیات، زیارتمان کرده»^۱.

۱-۱-۱. در لغت

۱ - «مَنْ زَارَنَا فِي مَمَاتِنَا فَكَأَنَّمَا زَارَنَا فِي حَيَاتِنَا».

محمدبن محمدبن نعمان بغدادی (شیخ مفید)، المزار، ص ۲۰۱؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۷، ص ۱۲۴.

واژه «زیارت»، مصدر و برگرفته از ریشه «ز و ر» است و «زور» در لغت، عبارت از قصد کردن، روی گرداندن^۱، تمایل، میل کردن و تغییر حالت است^۲. از اقرب الموارد روشن می‌شود که «زور» از باب «نصر ینصر» به معنی قصد و از باب «علم یعلم» و «کرم یکرم» به معنی میل و انحراف است^۳. درباره میل کردن و تغییر حالت آمده است: خواه از دور باشد و یا نزدیک، چه با گرایش قلبی و قصد همراه باشد و چه نباشد، خواه با اِکرام و تعظیم مزور(شخص زیارت شده) همراه باشد و یا نباشد. از این رو، درباره میل و گرایش عنصری مادی همانند خورشید که هیچ یک از ویژگی‌های فوق در آن نیست، از این واژه استفاده می‌شود. بر اساس آن چه گذشت، زیارت در منابع لغوی موجود، مبتنی بر ۳ مفهوم مورد مطالعه قرار گرفته است؛ ۱- میل ۲- تغییر حالت ۳- قصد.

۲-۱-۱. در اصطلاح

در قرآن کریم واژه «زیارت» بکار نرفته است، اما از واژه «تزاور» که از مشتقات ریشه «زور» و به معنای میل کردن است استفاده شده است^۴؛

«وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشَّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا»^۵.

۱- ابن منظور، لسان العرب، ذیل واژه زور.

۲- فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۳ و ۴، ص ۳۱۹.

۳- سید علی اکبر قریشی، قاموس قرآن، ج ۳، ص ۱۸۹ و ۱۹۰.

۴- مرتضی جوادی، فلسفه زیارت و آیین آن، ص ۱۹.

۵- کهف ۱۷؛

«وَأَقْتَابَ رَأْسَ يَمِينِي كَمَا يَمِينِي بِرَأْسِ يَمِينِي» از غارشان به سمت راست مایل است و چون فرو می‌شود از سمت چپ دامن برمی‌چیند..»

در اصطلاح دینی نیز، زیارت تمایلی است که افزون بر میل و حرکت حسّی، قلب هم تغییر حالت یافته، گرایش جدی پیدا کرده و نسبت به مزور، اکرام، تعظیم قلبی و انس روحی پیدا می‌کند.^۱ این معنا در مرتبه برین و کامل خود، اقبال قلبی، روحی، فکری، اخلاقی و عملی نسبت به مزور را با خود دارد تا آنجا که شخص زیارت‌کننده وقتی به زیارت شخصی می‌رود از غیر او رو برمی‌گرداند و بدین جهت زائر نامیده می‌شود.^۲ در این میان هرچه مزور، کامل‌تر و برتر باشد، درجه تکریم و تعظیم نیز برتر است، آن‌گونه که در زیارت رسول اکرم ﷺ و اهل بیت علیهم السلام دیده می‌شود.^۳ درباره خداوند نیز در دعا آمده است: «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ زُوَّارِكِ. پروردگارا! مرا از زائرین خودت قرار ده»، که در اینجا به معنای قصدکنندگان به سوی او و پناه آورندگان به درگاه او است.^۴

نمودار ۱-۱. گسترش زیارت، از فضای اولیه قلبی به سایر ابعاد انسانی

۱ - فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۳ و ۴، ص ۳۱۹.

۲ - ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ذیل واژه «زور»، مصطفوی، التحقیق لمعانی القرآن الکریم، ج ۴، ص ۳۸۴.

۳ - مرتضی جوادی، فلسفه زیارت و آیین آن، ص ۲۰ و ۱۹.

۴ - فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۳ و ۴، ص ۳۲۰.

۲-۱. ارکان و ویژگی‌های زیارت در نگاه شایع و نگاه روایی

امروزه واژه و تعبیر زیارت، در طیفی گسترده و معنایی مورد استفاده قرار می‌گیرد؛

«زیارت، دیداری مشتاقانه با حضور در پیشگاه اولیای الهی و ائمه معصوم علیهم‌السلام است. زیارت، حضور در مکان‌های مقدس و رویارویی با پیشوایان و راهنمایان عالم معنا است، که با حرکتی از شهر و دیار به شوق دیدار آغاز می‌شود؛ حرکتی که به ظاهر در مکان است و به حقیقت در دل و جان! زیارت، حضور جسم و جان است، در برابر خلیفه‌الله در زمین و نماد سرسپردگی و تعظیم در برابر بندگان برگزیده خداوند. زیارت برقرار کردن ارتباط قلبی است با حجت خدا، و قرار دادن خویشتن خویش است در فضای روحانیت و فیض بخشی امام و امام، انسانی است متعالی و خدای نمای، با ابعاد وجودی گسترده، که بار معنویتش را از آفریدگار می‌گیرد و واسطه خیر و برکت برای بندگان و آفریده‌های خداست. زیارت، حاضر شدن بر مزار پاک بزرگانی است که سراسر زندگی خود را به جهاد در راه خدا و دفاع از حقوق انسان و گسترش پاکی‌ها و زیبایی‌ها و توحید زلال سپری کرده‌اند»^۱.

بر اساس آنچه گذشت، زیارت دارای شاخ و برگ‌های فراوان است، اما عموم پژوهشگران، برای آن سه رکن و پایه بازگو کرده‌اند:

– اول «زائر»؛ یعنی شخصی که میل و گرایش به چیزی یا کسی دارد.

– دوم «مزور»؛ شخص و چیزی که مورد زیارت است و میل و گرایش قلبی، متوجه اوست.

۱ – محمدمهدی رکنی، شوق دیدار، ص ۱۷ و ۱۸؛ مجله اشارات، زمستان ۱۳۹۰، شماره ۱۴۵.

- سوم؛ خصیصه‌ای نفسانی به نام «گرایش قلبی» که با تکریم و انس با مزور همراه است.^۱

از زاویه‌ای دیگر و در نگاهی فراتر و وسیع‌تر نیز می‌توان، ارکان زیارت را در سه حوزه «فعلی»، «فاعلی» و «غایی» مورد سخن قرار داد. این نوع از نگرش برای اولین بار در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است!

بر اساس متون روایی، «زیارت» به عنوان یک کار دم‌دستی و ابتدایی، فعلی صرفاً قلبی، و یا کاری صرفاً با جسم مادی و با اعضاء و جوارح اما بدون توجه به مفاهیم عظیم نیست! رفتار «زائر» در نگاه روایی خصوصاً نسبت به ماجرای اباعبدالله علیه السلام، از فضای «قلبی» حداقلی، در قالب رفتارهای «خواندن»^۲ و «حرکت»^۳ با «اعضاء و جوارح» در جهت «رسیدن به مزار معصوم»^۴ و «بیکر معصوم»^۵ آغاز شده، و تا معنای عمیق و وسیع «عارفاً بحقه»^۶ در نسبت با «اعلی علیین»، «نور» الهی^۷، «رضایت» و «ملاقات» خداوند^۸ توسعه می‌یابد؛ مفاهیمی که دارای دامنه وسیع و درجات مفهوم می‌باشد!

۱ - مرتضی جوادی، فلسفه زیارت و آیین آن، ص ۲۱ و ۲۲.

۲ - به عنوان نمونه در ابتدای زیارت مشهور اربعین منقول از امام صادق ع آمده است:

«تَزُورُ عِنْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ وَ تَقُولُ السَّلَامَ عَلَيَّ وَ لِيَّ اللَّهُ وَ حَبِيبِي...»؛ محمد بن حسن طوسی (شیخ)، التهذیب، ج ۶، ص ۱۱۳.

۳ - به عنوان نمونه در این روایت امام صادق ع، به حرکت حداقلی به سوی بام منزل جهت سلام به حضرت اشاره شده است:

«...اِغْتَسِلَ فِي مَنْزِلِكَ وَ اَنْزَلَ اِلَيَّ سَطْحِ دَارِكَ وَ اَشِيرُ اِلَيْهِ بِالسَّلَامِ»؛ شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۷۸.

۴ - در موضوع حرکت حداکثری به سوی مزار حضرت؛ رک روایت: محمد بن حسن طوسی (شیخ)، التهذیب، ج ۶، ص ۴۳.

۵ - ارتباط و توجه خاص مزور به بدن موجب می‌شود بدن و جسد او یک نوع مرکزیت و محوریتی پیدا کند و همین، مایه توجه و زیارت قبر و بدن می‌شود؛ مرتضی جوادی، فلسفه زیارت و آیین آن، ص ۲۵ و ۲۶.

۶ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۷؛ شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۴۱۸.

۷ - در موضوع بهره زائر از نور، رک دو روایت: جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۲ و ۱۳۵.

۸ - موضوع کسب رضایت و لقاء خداوند نیز در بخش «آثار روایی زیارت» مورد سخن قرار خواهد گرفت.

بر اساس متون دینی، زیارت ۴ گانه زائر «قاری»، «قبر امام»، «پیکر امام» و «نور امام» در امتداد یکدیگر طراحی شده تا فرهنگ «همراهی با نور»^۱ به شکلی سهل و قابل فهم، در جامعه گسترش یابد. تحقق آنچه گذشت، به پشتوانه فضایی آسمانی از «انوار»، «نفحات» و کشش‌های الهی میسر شده است. کشش‌هایی که در ادامه، «قلب» و «فعل» آدمی را نیز راهی سرزمین یار می‌نماید؛

- رسول الله ﷺ: «برای پروردگار شما در دوران عمرتان نسیم‌های رحمتی است، بهوش باشید و خود را در معرض آنها در آورید»^۲.

- امام صادق علیه السلام: هر کس که خدا خیر خواه او باشد محبت حسین علیه السلام و زیارتش را در دل او می‌اندازد و هر کس که خدا بدخواه او باشد کینه و خشم حسین علیه السلام و خشم زیارتش را در دل او می‌اندازد^۳.

حال یا آدمی با استفاده از «اعضاء و جوارح»، در مواقف زائر «قاری»، «قبر» و «پیکر» متوقف می‌گردد و یا تا مراحل متعالی «زیارت نور» و بهره از آن به میدان کشیده می‌شود. بر اساس مجموع آنچه گذشت می‌توان ارکان زیارت را در ۲ بخش کلی فضای «الهی» و «زائرین» دسته‌بندی نمود و در چینی جزئی‌تر، اجزاء پیش گفته را این‌چنین در ۴ حوزه و در ۵ بخش مورد توجه قرار داد:

اجمال آنچه در موضوع ارکان زیارت گذشت در جدول ذیل تقدیم می‌گردد:

۱ - دو آیه زیر شاهی بر این مدعا است:

اعراف ۱۵۷: «...فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ».

تغابن ۸: «فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ».

۲ - «إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ أَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا». محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۶۸، ص ۲۲۱.

۳ - «مَنْ أَرَادَ اللَّهُ بِهِ الْخَيْرَ قَدَفَ فِي قَلْبِهِ حُبَّ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ حُبَّ زِيَارَتِهِ وَ مَنْ أَرَادَ اللَّهُ بِهِ السُّوءَ قَدَفَ فِي قَلْبِهِ بُغْضَ الْحُسَيْنِ وَ بُغْضَ زِيَارَتِهِ». جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۲؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۷۶.

رد	فضای الهی	ارکان فعلی زیارت	ارکان فاعلی زیارت	ارکان غایی زیارت	درجات تحقق
۱	فضای الهی	کشش‌های الهی	نور و نفعه	از مبداء الهی به سوی قلب انسان	در قالب نور و نفعه
۲		حرکت بدوی قلبی	الهی	از مبداء انسانی به سوی مزور	در قالب امیال قلبی
۳	فضای زائرین	قرائت جوارحی	زائر قاری	از مبداء انسانی به سوی مزور	در قالب قرائت متن
۴		حرکت جوارحی	زائر قبر و پیکر	به سوی مقصد مزور در عالم مادی	در قالب طی مسیر
۵		حرکت متعالی قلبی	زائر نور	به سوی ابعاد بالاتر؛ رضایت، ملاقات	در قالب حرکت نوری

جدول ۱-۱- ارکان رفتاری، فاعلی و غایی زیارت، در ۲ فضای الهی و انسانی

علاوه بر استنادات کلی مربوطه که در این بخش از نظر گذشت، استنادات جزئی مباحث مذکور،

در خلال مباحث روایی بخش «زیارت حسینی»، مورد توجه قرار خواهد گرفت.

۲. «زیارت حسینی (علیه السلام)» در روایات اسلامی

یکی از مداخل مطرح در روایات اهل بیت (علیهم السلام) برای کنده شدن از دنیا و آسمانی شدن، «زیارت»

می‌باشد. این موضوع در نسبت با سالار شهیدان امام حسین (علیه السلام) صورتی ویژه می‌پذیرد. «زیارت» امام

حسین (علیه السلام) از سویی گواه بر «وفای عهد نسبت به امام»^۱ بوده، از سوی دیگر بهره از عالی‌ترین مراحل

کمال انسانی یعنی لقاء و «زیارت الهی» را به دنبال داشته^۲ و در این میانه، کثیری از آثار و برکات را

۱- الامام رضا (علیه السلام): «إِنَّ لِكُلِّ إِمَامٍ عَهْدًا فِي عُنُقِ أَوْلِيَائِهِ وَ شِيعَتِهِ وَإِنْ مِنْ تَمَامِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَ حُسْنِ الْأَدَاءِ زِيَارَةَ قُبُورِهِمْ...»

محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون الاخبار، ج ۲، ص ۲۶۰؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۷، ص ۱۱۶.

۲- الامام رضا (علیه السلام): (جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۸؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۷۶).

در پی خواهد داشت. در ادامه ابتدا مولفه‌های زیارت و سپس بخشی از نعمات متأثر از آن را مورد کاوش قرار می‌دهیم.

۲-۱. مولفه‌های کمی و کیفی «زیارت سیدالشهدا (علیه السلام)»

اساساً پیکره «زیارت حسینی» در وجه حداقلی، توأم با ۵ مقوله تعریف شده است: ۱- «استمرار» زیارت ۲- «حرکت به سوی مکان مرتفع» ۳- قرار گرفتن در جهت «امام» ۴- بهره از «سلام» نسبت به امام ۵- متون مصرح «معرفت افزا»^۱. این نوع از زیارت به جناب سدید سفارش شده و به گونه‌ای فراتر، مورد انتظار حضرت نیز بوده است! به گونه‌ای که روزی یک بار این تجربه شیرین را در زندگی خود داشته باشد و در انتهای هفته نیز این عمل را به چند وعده بکشانند:

امام صادق (علیه السلام): «ای سدید! قبر حسین (علیه السلام) را در هر روز، زیارت می‌کنی؟». گفتم: فدایت شوم، نه! فرمود: «چه قدر جفاکارید!». فرمود: «او را هفته‌ای یک بار، زیارت می‌کنید؟». گفتم: نه. فرمود: «در هر ماه، چه طور؟». گفتم: نه. فرمود: «در هر سال، چه؟». گفتم: گاه چنین می‌شود. فرمود: «ای سدید! چه قدر به حسین (علیه السلام) جفا می‌کنید! آیا نمی‌دانی که خدای عزوجل، دو هزار هزار فرشته پریشان غبارآلود دارد که می‌گیرند و زیارت می‌کنند و خسته نمی‌شوند. چه می‌شود ای سدید که قبر حسین (علیه السلام) را در هر هفته، پنج بار و در هر روز، یک بار، زیارت کنی؟». گفتم: فدایت شوم! میان ما و او فرسنگ‌ها راه است.

۱- در بحث روایی متن «زیارت اربعین» بدین موضوع خواهیم پرداخت.

امام علیه السلام به من فرمود: «به بالای بام خانهات برو. سپس به راست و چپ، توجّه کن و آن گاه، سرت را به سوی آسمان، بالا ببر و به سوی قبر حسین علیه السلام رو کن و بگو: "السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أبا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ: سلام بر تو، ای اباعبدالله! سلام و رحمت و برکات خدا بر تو باد!" برایت، یک زیارت نوشته می‌شود و زیارت، [معادل] یک حج و عمره است». [پس از آن،] گاه در یک ماه، بیش از بیست بار، آن را به انجام می‌رساندم^۱.

فراتر از آن چه گذشت، «حرکت» کردن با اعضاء و جوارح به سمت امام و مزار مطهر حضرت می‌باشد. موضوع مزبور این چنین در روایات دیگر مورد سخن قرار گرفته است:

امام صادق علیه السلام: «حق لازم است بر غنی که هر سال دو مرتبه به زیارت امام حسین رود و بر فقیر لازم است که سالی یکبار به زیارت آن حضرت رود^۲.

و از حدود حداقلی و تخلف ناپذیر آن نیز سخن به میان آمده است:

- امام صادق علیه السلام: «زیارت آن جناب معادل و مساوی با یک عمره است و شایسته نیست بیش از چهار سال به زیارت قبر آن حضرت نرفته و از آن تخلف کنند»^۳.

۱ - محمدبن یعقوب کلینی، کافی، ج ۴، ص ۵۸۹؛ محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۵۹۹.

۲ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۹۳؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۱۲.

۳ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۵۶؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۳۰. و مشابه: کامل الزیارات، ص ۲۹۷؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۱۶.

نمودار ۱-۲. پیکره مفهومی و رفتاری زیارت حسینی علیه السلام

اینک موجب تعجب خواهد بود اگر رفتار ما در قبال سالار شهیدان، از طراز «زیارت» و «استمرار» آن که همراه «حرکت» به سوی «مکان مرتفع»، در «جهت امام» و «همراه با معرفت» است، به نشستن و اندوه تقلیل یابد! و تاثیرات این فضای عظیم فرهنگی به حداقل رسانده شود.

۲-۲. آثار «زیارت حسینی علیه السلام» در دنیا

۱-۲-۲. شفای دردها

یکی از مسیرهایی که خدای متعال برای تحقق زندگی الهی و آخرتی، همچنین آسمانی و حسینی، پیش پای ما قرار داده است، «زیارت اباعبدالله علیه السلام» است. زیارتی که از آغاز ولادت، به بهانه‌های مختلف، از جمله سلامت و امنیت ما را بدان سفارش فرموده‌اند:

امام صادق علیه السلام: «کام کودکانان را با تربت حسین علیه السلام بردارید چرا که خاک کربلا فرزندانان را بیمه می‌کند!».

و بواسطه تربت حضرت، شفای از دردها- روحی و جسمی- در طی زندگی حاصل می‌شود:

۱- محمد بن حسن طوسی (شیخ)، تهذیب، ج ۶، ص ۷۴؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۱۳۶.

امام صادق علیه السلام: «شفای هر دردی در تربت قبر حسین علیه السلام است و همان است که بزرگ‌ترین دارو است»^۱.

و این شفاء، منحصرًا در تربت حسین بن علی علیه السلام قرار گرفته است:

امام موسی بن جعفر علیه السلام: «چیزی از خاک قبر من برنارید تا به آن تبرک جویند چراکه خوردن هر خاکی جز تربت جدم حسین علیه السلام بر ما حرام است، خدای متعال تنها تربت کربلا را برای شیعیان و دوستان ما شفا قرار داده است»^۲.

۲-۲-۲. غفران و طهارت

از آثار مهم زیارت حسینی، آمرزش از جمیع گناهان قرار داده شده است. تا آن‌جا که با تشریف به زیارت حضرت، طهارتی همچون طهارت زمان ولادت به دست می‌آید:

حمران می‌گوید هنگامی که از سفر زیارت امام حسین علیه السلام برگشتم، امام باقر علیه السلام به دیدارم آمد و فرمود: «ای حمران! به تو مژده می‌دهم که هر کس قبور شهیدان آل محمد علیهم السلام را زیارت کند، مرادش از این کار رضایت خدا و تقرب به پیامبر صلی الله علیه و آله باشد، از گناهانش بیرون می‌آید چون روزی که مادرش او را زاد»^۳.

در روایت صحیح دیگری نیز آمده است که از تبعات زیارت اباعبدالله الحسین علیه السلام، غفران گناه مقدم و موخر است:

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۷۵؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۱۲۳.

۲ - محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۵۷، ص ۱۵۷؛ سید محمد حسین بروجردی، جامع الاحادیث الشیعه، ج ۱۲، ص ۵۳۳.

۳ - محمد بن حسن طوسی (شیخ)، امالی، ج ۲، ص ۲۸؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۲۰.

امام موسی بن جعفر علیه السلام: «کمترین ثوابی که به زائر امام حسین علیه السلام در کرانه فرات داده می شود این است که تمام گناهان مقدّم و موخرش بخشوده می شود. به شرط این که حق و حرمت ولایت آن حضرت را شناخته باشد»^۱.

۲-۲-۳. فضیلت بی نظیر، ارتقاء تا جایگاه اعلیٰ علیین

در روایات آمده است که زیارت امام حسین علیه السلام از افضل اعمال می باشد:

- امام صادق علیه السلام: «زیارت قبر امام حسین علیه السلام از افضل کارهایی است که می تواند انجام یابد»^۲.
تا آن جا که گفته شده اگر زائر اباعبدالله علیه السلام می دانست که در قبال زیارت حضرت، خداوند چگونه او را ارتفاع می دهد و چه فضلی بر او نازل و جاری می شود، از شدت اشتیاق جان می داد!
امام باقر علیه السلام: «اگر مردم می دانستند که چه فضیلتی در زیارت مرقد امام حسین علیه السلام است حتما از شوق و ذوق قالب تهی می کردند و بخاطر حسرت ها نفس هایشان به شماره افتاده و قطع می شود...»^۳.
در این سیر، اگر زائر حسینی، شناخت و معرفت حق نسبت به حضرت را پیشه خود سازد، کنده شدن از موقعیت های دنیایی تا استقرار در بالاترین موقعیت ها و جایگاه های عالم یعنی جایگاه «اعلیٰ علیین» برای او میسر خواهد بود:

امام صادق علیه السلام: «هر کس که به زیارت قبر حسین علیه السلام نایل شود و به حق آن حضرت معرفت داشته باشد خدای متعال او را در بلندترین درجه عالی مقامان ثبت می کند»^۴.

۱ - محمدبن یعقوب کلینی، کافی، ج ۴، ص ۵۸۲؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۲۴.

۲ - حسین نوری طبرسی (محدث نوری)، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۱۱.

۳ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۲؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۱۸.

۴ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۷؛ شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۴۱۸.

۲-۲-۴. رفعت، ورود به حزب الله و حزب رسول

در برخی روایات، زیارت اباعبدالله علیه السلام، موجب ارتفاع گرفتن و رفعت انسان تا ورود به حزب الله معرفی شده است:

امام صادق علیه السلام: «کسی که با پای پیاده به زیارت امام حسین علیه السلام برود، خداوند به هر قدمی که برمی‌دارد یک حسنه برایش نوشته، یک گناه از او محو می‌فرماید، یک درجه مرتبه‌اش را بالا می‌برد، وقتی به زیارت رفت، حق تعالی دو فرشته را مامور او می‌فرماید که آنچه خیر از دهان او خارج می‌شود را نوشته و آنچه شر و بد است را ننویسند و وقتی برگشت با او وداع کرده و به وی می‌گویند: ای ولیّ خدا! گناهانت آمرزیده شد، تو از افراد حزب خدا، حزب رسول او و حزب اهل بیت رسولش هستی، به خدا قسم! هرگز تو آتش را به چشم نخواهی دید، آتش نیز هرگز تو را نخواهد دید و تو را طعمه خود نخواهد کرد»^۱.

و در این سیر است که زیارت حسینی، معادل حج همراه با رسول اکرم صلی الله علیه و آله شمرده شده است:
- امام باقر علیه السلام: «زیارت قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله و زیارت مزار شهیدان، و زیارت مرقد امام حسین علیه السلام معادل است با حج مقبولی که همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله بجا آورده شود»^۲.

۲-۲-۵. تحقق عمومی «لقاء الله» در دنیا

در روایات عترت چنین آمده است:

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۳۳؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۲۴.

۲ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۵۶؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۳۰.

امام رضا علیه السلام: «...کسی که قبر امام حسین علیه السلام را در کرانه فرات زیارت کند، مثل کسی است که

خدا را فراتر از کرسی اش، در عرش او زیارت کرده است»^۱.

این چه تعبیری است؟ مگر این نقطه از زمین، چه اتصالی به آسمان دارد؟ و مگر در میان مزارات معصومین علیهم السلام چقدر از مزار حضرت، خرق حُجُب شده است که حضور در آن بقعه، معادل زیارت و ملاقات «الله» تلقی می‌گردد؟ پاسخ امام روشن کننده است:

امام صادق علیه السلام: «سجده بر تربت حسین علیه السلام حجاب‌های هفت‌گانه را پاره می‌کند»^۲.

تصویر ما از «لقاء الله» عمدتاً تصویری از قیامت بوده، و تصاویر دنیایی ما از این ماجرای عظیم عمدتاً محدود به خوبانی چون موسی علیه السلام بوده است^۳. اما بر اساس این‌گونه از روایات، بهره عمومی از «لقاء الله» در درون دنیا، با زیارت مزار سیدالشهداء علیه السلام واقع شده و مزار مطهر حضرت، محل «لقاء الله» برای همه زائرانی است که به سوی این مضجع شریف می‌شتابند!

۲-۲-۶. پیوند زائر با ملائک و سایر موجودات

زیارت حسینی علیه السلام، منطقی جدید در «تعامل میان انسان و ملک» شکل می‌دهد:

امام صادق علیه السلام: «خداوند متعال چهار هزار فرشته را بر قبر حضرت حسین بن علی علیه السلام موکل قرار داده که جملگی ژولیده و غمگین و گرفته بوده و از طلوع صبح تا زوال آفتاب (وقت ظهر) بر آن جناب می‌گریند و وقتی ظهر می‌شود چهار هزار فرشته دیگر به زمین فرود آمده و این چهار هزار

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۸؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۷۶.

۲ - محمد بن حسن طوسی (شیخ)، مصباح التمهجد، ص ۷۳۳؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۸۲، ص ۱۵۳.

۳ - سجده، ۲۳.

نفر به آسمان می‌روند و فرشتگان به زمین آمده پیوسته می‌گیرند تا صبح طلوع کند. و برای کسی که او را زیارت کند به وفاء شهادت دهند و زائرین حضرت را مشایعت کرده تا به اهل خود برسند و اگر مریض شوند آن‌ها را عیادت کرده و هنگامی که از دنیا روند بر سر جنازه آن‌ها حاضر شده و بر ایشان طلب آمرزش و رحمت می‌نمایند»^۱.

همچنین زیارت حسینی، منطبق جدید دیگری در «تعامل میان انسان و اشیاء» شکل می‌دهد. بر این اساس، اشیاء، چشم انتظار نگاه زائران حسینی به سوی خود بوده و غبطه خور این عرصه می‌باشند:

امام صادق علیه السلام: «پدرم در فضیلت زیارت حسین بن علی علیه السلام فرمودند: جایگاه آن حضرت از آن زمان که کشته شده، از فرشته یا جن یا حیوان وحشی که بر آن حضرت درود می‌فرستد خالی نیست و هر چیزی غبطه زائر آن حضرت را می‌خورد و خود را به او می‌مالد و در نگاه کردن به زائر امام حسین علیه السلام امید خیر دارد زیرا او به قبر امام حسین علیه السلام نگاه کرده است»^۲.

زائر حسینی با نگاه به مزار حضرت، از چشمه نور عالم بهره‌مند شده و اثری نورانی به‌خود گرفته است. لذا سایر موجودات نیز، چشم انتظار نگاه زائر به سوی خود هستند.

۲-۲-۷. زیستن حسینی در دنیا

زیارت حسینی و تجربه مستمر ارتفاع و رفعت برآمده از آن، به شکلی معجزه‌گونه، زندگی انسان زمینی را «تغییر» داده و فضای آسمانی و قدرتمند حسینی را بر زیستن زمینی غلبه می‌دهد!

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۹۱؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۵۶.

۲ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۲۴؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۷۳.

- امام صادق علیه السلام: «زیارت حسین کنید اگرچه هر سال. هر کسی که عارف به حق و غیر منکر- به سوی او بیاید، برای او پاداشی جز بهشت نیست. و رزق واسعی به او داده می‌شود و خداوند گشایش سریع به او عطا می‌کند»^۱.

و البته با مداومت بر زیارت امام حسین علیه السلام، زیستن حسینی توسعه یافته و تثبیت می‌گردد:

- امام صادق علیه السلام: «زیارت امام حسین علیه السلام را ترک نکن و به دوستان و یاران نیز همین را سفارش کن! تا خدا عمرت را طولانی و روزی و رزقت را زیاد کند و خدا تو را با سعادت زنده دارد و نمیری مگر سعادتمند (شهید) و تو را سعادتمند بنویسد»^۲.

و در شیوه‌ای سهل‌تر، این موضوعات اساسی در دنیا، می‌تواند در هنگام دعا در کنار مضجع

شریف حضرت عطا گردد:

امام باقر علیه السلام: «حسین، بزرگ مرد کربلا، مظلوم و رنجیده خاطر و لب‌تشنه و مصیبت‌زده به شهادت رسید. پس خداوند، به ذات خود، قسم یاد کرد که هیچ مصیبت زده و رنجیده خاطر و گنهکار و اندوهناک و تشنه‌ای و هیچ بلا دیده‌ای به خدا روی نمی‌آورد و نزد قبر حسین علیه السلام دعا نمی‌کند و آن حضرت را به درگاه خدا شفیع نمی‌سازد، مگر این‌که خداوند، اندوهش را برطرف و حاجتش را برآورده می‌کند و گنااهش را می‌بخشد و عمرش را طولانی و روزی‌اش را گسترده می‌سازد. پس ای

اهل بینش، درس بگیرید!»^۳.

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۸۵؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۲.

۲ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۵۱؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۴۷.

۳ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۶۸؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۴۶.

چرا که بقعه مبارکه، محل توجه پروردگار و مکان استجابت دعا می‌باشد:

- رسول الله ﷺ عن جبرئیل: «کربلا پاک‌ترین بقعه روی زمین و از نظر احترام بزرگ‌ترین بقعه‌ها است و الحق که کربلا از بساط‌های بهشت است»^۱.

- رسول الله ﷺ: «بدانید که اجابت دعا، زیر گنبد حرم او و شفاء در تربت او، و امامان از فرزندان او هستند»^۲.

۲-۳. آثار اخروی «زیارت حسینی»

۲-۳-۱. ورود به درجات عالی ایمان، دین و بهشت

در روایت آمده است عدم ترک زیارت امام حسین علیه السلام موجب سکونت در بهشت خواهد بود:

الامامین الباقرین علیهما السلام: «هر که می‌خواهد مسکن و مأوایش بهشت باشد، زیارت مظلوم را ترک نکند»^۳.

همچنین آن‌که زائر حسین علیه السلام نباشد، ایمان و دینش دارای نقصان و خلل بوده و در درجات پایین

بهشت جایگاه دارد:

- امام صادق علیه السلام: «هر کس به زیارت قبر امام حسین علیه السلام نرود تا بمیرد، ایمانش ناتمام و دینش

ناقص خواهد بود. به بهشت هم که برود، پایین‌تر از مومنان در آن‌جا خواهد بود»^۴.

۱ - ضمن حدیثی بلند؛ جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۶۳؛ محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۱۱۴.

۲ - علی بن محمد خزاز قمی، کفایه الاثر، ص ۱۶؛ محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۳۶، ص ۲۸۵.

۳ - محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۷۶.

۴ - محمد بن حسن طوسی (شیخ)، تهذیب، ج ۶، ص ۴۴؛ شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۴، ص ۴۳۰.

- امام صادق علیه السلام: «کسی که به زیارت قبر امام حسین نرود و خیال کند که شیعه ما است و با این حال و خیال بمیرد او شیعه ما نیست و اگر هم از اهل بهشت باشد از میهمانان اهل بهشت خواهد بود»^۱.

از کنار هم قرار دادن این دو روایت، این نتیجه حاصل می‌گردد که عبور از درجات پایین بهشت، منوط به حسینی شدن بوده و در این میان، «زیارت» نقشی محوری دارد. همچنین قرار گرفتن در کثیری از درجات بهشت، منوط به سلوک حسینی است. چه این‌که فرد غیر زائر، اهلیت حقیقی بهشت را واجد نبوده و به عنوان مهمان، و در پایین‌ترین درجات بهشت ساکن می‌گردد!

۲-۳-۲. از شادمانی حضرت زهرا علیها السلام تا ورود به بهشت

چنان‌که می‌دانیم رضایت فاطمه علیها السلام موجب جریان رضایت خدای متعال می‌گردد^۲ و جالب آن‌که زیارت حسینی، این هدیه آسمانی را در قالب شادمانی و طلب مغفرت حضرت، در معرض ما خاکیان قرار می‌دهد:

- عن احدهما علیهما السلام: «در زمین، مومنه‌ای نیست مگر آن‌که بر او واجب است تا با زیارت حسین علیه السلام، فاطمه علیها السلام را شاد نماید»^۳.

- امام صادق علیه السلام: «همانا فاطمه فرزند محمد صلی الله علیه و آله، در کنار زائران قبر فرزندش حسین علیه السلام حاضر می‌شود و برای گناهان ایشان استغفار می‌کند»^۱.

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۹۳؛ محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۴.

۲ - محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون الاخبار، ج ۲، ص ۴۶؛ محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۹.

۳ - محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۷.

پس زیارت حسینی علیه السلام فضایی عمیق و بسیار سهل، جهت کسب سعادت و رضایت الهی شمرده می‌شود. و بر این اساس است که زیارت امام حسین علیه السلام در پیوند قلبی میان مردم با حضرت و با مادر ایشان فاطمه زهرا علیها السلام شکل گرفته و عامل ورود به بهشت می‌باشد:

ذریح محاربی می‌گوید: محضر مبارک حضرت ابی‌عبد‌الله علیه السلام عرض کردم: از خویشاوندان و فرزندانم کسی را ملاقات نکردم مگر وقتی به آن‌ها خبر دادم به اجر و ثوابی که در زیارت قبر حضرت امام حسین علیه السلام هست من را تکذیب نموده و گفتند: تو بر حضرت جعفر بن محمد دروغ بسته و این خبر را از پیش خودت می‌گوئی! حضرت فرمودند: «ای ذریح! مردم را رها کن هر کجا که می‌خواهند بروند. به خدا قسم حق تعالی به زائرین امام حسین مباحث کرده و افتخار می‌نماید و مسافر و زائر را فرشتگان مقرب خدا و حاملین عرش رهبری می‌کنند. حتی حق تعالی به فرشتگان می‌فرماید: آیا زوار حسین بن علی را می‌بینید که از روی شوق و محبت به آن حضرت و علاقه به حضرت فاطمه دخت رسول الله به زیارت آمده‌اند؟ به عزت و جلال و عظمت خود قسم کرامت خویش را بر ایشان واجب کرده‌ام و ایشان را حتماً به بهشتی که برای دوستانم و برای انبیاء و رسل و فرستادگانم آماده کرده‌ام داخل می‌کنم»^۲.

۲-۳-۳. کسب نور قیامت، همسایگی با عترت در آخرت

همچنین زیارت حسینی علیه السلام در نگرش روایی، موجب کسب نور و حضور بر سفره‌های قیامتی گشته و عدم ترک آن، انسان را به همسایگی اهل بیت علیهم السلام در قیامت وارد می‌سازد:

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۱؛ حسین نوری طبرسی (محدث نوری)، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۲۴.

۲ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۳؛ محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۷۵.

- امام صادق علیه السلام: «هر کسی که دوست دارد در روز قیامت بر سفره‌های نور بنشیند، پس باید از زوآر حسین بن علی علیهما السلام باشد»^۱.

- امام صادق علیه السلام: «کسی که می‌خواهد در همسایگی پیامبر صلی الله علیه و آله و در کنار علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام باشد زیارت امام حسین علیه السلام را ترک نکند»^۲.

تا آن‌جا که گفته شده اگر زائر ابا عبدالله علیه السلام می‌دانست که در قبال زیارت حضرت، خداوند چگونه او را ارتفاع می‌دهد و چه فضل و نوری بر او جاری می‌شود، از شدت اشتیاق جان می‌داد امام باقر علیه السلام: «اگر مردم می‌دانستند که چه فضیلتی در زیارت مرقد امام حسین علیه السلام است حتماً از شوق و ذوق قالب تهی می‌کردند و بخاطر حسرت‌ها نفس‌هایشان به شماره افتاده و قطع خواهد شد...! و در روز قیامت نوری به وی اعطاء می‌شود که بین مغرب و مشرق از پرتو آن روشن می‌گردد و منادی نداء می‌کند: این کسی است که از روی شوق و ذوق حضرت امام حسین علیه السلام را زیارت کرده و پس از این نداء احدی در قیامت باقی نمی‌ماند مگر آنکه تمناً و آرزو می‌کند که کاش از زوآر حضرت ابا عبد الله الحسین علیه السلام می‌بود»^۳.

۴-۲. تحلیل و جمع بندی «زیارت حسینی علیه السلام» در نگاه روایی

با تامل در بخش قبلی درمی‌یابیم که جریان حسینی به شکل «کلی»، سهولت در سلوک، سهولت در برداشت ثمرات، سهولت در بهره از هدایت، سهولت در بهره از نجات، همچنین سرعت در رسیدن به مقصد و تحول فرهنگی بی‌بدیل را در پی دارد.

۱ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۳۵؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۷۲.

۲ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۳۶؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۶۶.

۳ - جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۲؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۱۸.

همچنین با تامل در متون روایی درمی‌یابیم که جریان حسینی علیه السلام، از گام‌های مقدماتی تا گام‌های عالی تربیت راه، برای زائرین، در درون خود جمع کرده است. برخی گام‌های مقدماتی عبارت است از؛ طهارتی مانند زمان ولادت از مادر برای زائر، و غفران ماتقدم و ماتاخر برای زیارت همراه معرفت، همچنین کنده شدن از تعلقات دنیایی، و رفع نقائص ایمانی و دینی، و...

و برخی از گام‌های عالی - در قالب آثار عوالمی و نشئاتی - عبارت است از؛ بهره از جریان فضل و رفعت و ارتفاع، بهره از نور، کسب رضایت، بهره از برکت پیرامون حرم مطهر، بهره از لقاءالله، ایجاد منطق‌های تعاملی میان زائر با ملائک (عیادت زائر بیمار در سرزمین خود، تشیع جنازه زائرین) و سایر موجودات (چشم انتظار نگاه زائر)!

آسمانی زیستن در دنیا با کلیاتی همچون عمر طولانی، رزق زیاد، گشایش عاجل، سعادت در حیات، و اختتام با شهادت، حضور در موقعیت اعلی‌علین با زیارت مبتنی بر معرفت حق، و همسایگی اهل بیت علیهم السلام در برترین درجات بهشت، و... مطرح است! البته مواردی همچون زیستن حسینی در دنیا و آخرت منوط به استمرار زیارت شمرده شده است.